

Capítol 5

Els feliços anys vint

Desenvolupament de la costa catalana (1918-1931)

A la dècada del 1920 el lleure lligat als banys de mar s'entendrà per tota la costa catalana. Formaran un quasi *continuum* a la rodalia de Barcelona, amb un seguit de nous balnearis, instal·lacions permanents de banys i casetes desmuntables, que oferiran els seus serveis als banyistes vinguts de la capital i d'altres ciutats properes.

També naixeran urbanitzacions promogudes per societats i immobiliàries, que consolidaran grans nuclis d'estiueig al litoral i es crearà la marca Costa Brava com emblema de la burgesia dels feliços anys vint.

Però els banys de mar també es consolidaran entre les classes mitjanes i populars, mentre el turisme estranger, poc nombrós fins aleshores, s'incrementarà. La seva presència contribuirà a donar projecció internacional i a difondre els valors paisatgístics de la costa catalana, emmirallada en el litoral francès.

Sant Adrià, Badalona i Montgat

Aquestes tres poblacions, situades a l'àrea més pròxima a Barcelona de la costa de Llevant, constituïen globalment un dels més grans complexos industrials del litoral català, amb milers de treballadors.

A Sant Adrià, a les instal·lacions fabrils existents a principis de segle, s'hi afegiran fàbriques de vidre i borres. Cap al 1930 la *Maquinista Terrestre y Marítima* plantejà fer navegable el darrer tram del riu Besòs, per facilitar l'arribada de vaixells als seus tallers de reparació naval, instal·lats a l'indret que actualment ocupa el polígon industrial del Bon Pastor, a Sant Andreu.

Les instal·lacions portuàries de Badalona també s'ampliàran, amb la construcció d'un pantalà de petroli proper al nucli industrial, desenvolupat des de finals del vuit-cents.

A la veïna Montgat, continuaven en funcionament les grans fàbriques, com la de lleixiu i la de la *Unión de Explosivos Riotinto*. Tot aquest complex industrial només estava interromput per una zona de platja útil per al bany, situada entre els carrers de Sant Ignasi i del Mar, i, un xic més enllà, cap el d'en Prim, a Badalona, i per l'àrea de banys que es conservava a Montgat, a la qual s'afegiria la platja de Monsolís. El 1923 fou fundat el Club Natació Badalona, que el 1932 ja disposava d'instal·lacions fixes.

Les casetes desmuntables de Montgat

Als anys vint, Montgat s'havia de convertir en un espai de banys de caràcter molt popular, malgrat la proximitat de les activitats fabrils. A la platja hi havia tres establiments —Montgat, Sant Gerard i Emporium—, al costat dels quals s'aixecaren un seguit de petites edificacions de lloguer, a mig camí entre la caseta de banys i el *bungalow*, que, com s'assegurava, van ser construïdes amb les caixes de fusta amb què arribaven embalats els cotxes Ford T al port de Barcelona.

El periodista Rafel Amat s'hi referí amb ironia, en un article publicat el 1930 a la revista *Mirador*:

Els banys de mar a Catalunya

Al bell mig dels Banys de Montgat i els Banys Emporium resten encara els Baños de San Gerardo, els predilectes de la gent de sa casa.

Segons ens han explicat, la gent d'aquests banys, pagant un preu relativament enraonat, adquireixen l'exclusiva de poder habitar unes pseudotorretes de fusta amb menjador, cuina i uns centímetres d'espai lliure que en un esclat d'imaginació fins podria qualificar-se de terrassa.

Banyistes!
S'ha resolt el problema de la caseta de bany. Prou agraïbles amb la caseta a coll.

Platja de Badalona a Mongat
la millor de totes

El 25 de Maig, instal·lació i electricitat de

250 formoses i confortables casetes de bany de lloguer
allotjament per 2000 persones

Abonaments mensuals i per temporada
Preus populars - Bones comunicacions

Dos anys més tard, el 4 d'agost de 1932, Jaume Pasarell també va escriure a la revista *Mirador* un article referit als banys de Mongat, títulat *Estampa de la platja de Mongat*:

Tots els dissabtes, durant l'estiu, Barcelona es bada com una magrana madura, i vessa de gent que envaeix les platges dels voltants i els redossos muntanyencs. Aquesta escampadissa, vista des de la ciutat, té característiques de fugida; des d'un poble de la costa, sembla una inundació.

No cal dir que la major part de la gent es queda per les platges. La jovenalla que viu encofornada als pisos estrets de Barcelona somia tota la setmana, a fer-se un posat de Joan Crawford o de Douglas Fairbanks júnior i anar a iodar-se a la platja de Mongat, tal com ho fan les autèntiques starts-ho han vist a les revistes especialitzades- a Miami o Palm Beach.

(...)

Mongat és una de les platges d'estiu més típiques. És també la més democràtica de totes, probablement la de més caràcter. Té un to eminentment popular. Els John Gilbert i les Gretes i Marlenes que baixen del tren empentejant-se i deixant anar un "Ets una mona" o un "Ai uix!" no viuen de renda ni ocupen càrrecs.

Els banys de mar a Catalunya

Aquesta estació de Mongat patinada pel fum gris brut de les fàbriques de productes químics del voltants, i pel polsim negre dels vagons de carbó que jeuen a les vies mortes, dóna a la platja de Montgat un aire semblant als ravals barcelonins.

L'ull negrós del pont és senyalat per un llum vermell que parpelleja cansat. Cal travessar-lo. Pasat el pont, la platja minúscula, amb quatre barques ajaçades a la sorra i les cases arracerades damunt la via.

(...)

L'espectacle bigarrat d'aquesta platja fa rodar el cap. El mar bull, la gent formigueja per la sorra; els pianos de maneta i les gramoles, en competència, llencen els seus espingets desafinats —heus aquí un jazz autèntic— i voleien per l'espai unes sabates, una escarrotxa de sindria o una màquina de retratar, en amigable i mal intencionada barreja.

El soroll, que és eixordador, dura fins migdia. Quan el tren de la una, que va fins l'Empalme, fa sentir el seu xiulet estrident en travesar el pont, la remor s'apaga i el succeix un calma sobtada. El xivarri és substituït per la remor apagada i apressada de les cassoles, els plats i els coberts. I unes columnetes blanquinoses de fum, àgils i juganeres s'enfilen cap al cel.

Per art d'encantament diabòlic apareixen llaunes de conserves, la plata de l'amanida i el plat d'arros, escortats pel porró ple i el pa de barra. Tota aquella gent s'encaua a les tendes, cerca redòs a l'ombra de les barques, de les roques o sota el toldo del bar. ¿Dinamisme? Ja n'hi ha prou es tracta de refer els cossos. Per altra part l'acte de desposar-se a a engolir el dinar té alguna cosa de solemnitat, tant a Montgat com a tot arreu.

(...)

Per la platja i per les roques s'estenen unes grosses clapes d'ombra. El sol, que de matí era groc com un rovell d'ou, ara es vermell com una taronja i sembla un ull irritat.

És qüestió doncs de fer els preparatius a per a la tornada. Cal lligar els paquets. De mica en mica amb una recança comprensible, hom lliga els paquets de la roba,

Els banys de mar a Catalunya

encabeix a dins dels farcells els estris de la cuina i pren el camí de l'estació.

(...)

La pujada al tren és una cosa indescriptible. Si us creieu que els pujadors i les plataformes dels vagons han estat fets expresament perquè els passatger hi puguin pujar amb una relativa comoditat, l'espectacle de l'estació de Montgat, a l'arribada del tren us mostrarà el contrari. En efecte, als vagons s'hi puja per les finestres, pels topos; per tot menys pels pujadors....

La foscor del vespres apaga la cridòria, calma els nervis dels banyistes diumengers, engoleix la gent, els farcells, les vestimentes blanques i els casquets; apaga les rialles i envolta la tornada a la ciutat amb una boira de tristesa...

Les platges del Maresme

Els diumenges d'estiu, en aquesta part de la costa ben comunicada amb Barcelona per la línia de ferrocarril del litoral, les capes mitjanes d'empleats i treballadors començaven a compartir la platja amb les classes altes. L'escriptor Josep Maria de Sagarra ens explica:

Els diumenges tota la costa des del Poblenou a Blanes es veu envaïda com d'una plaga de llagosta per una joventut més aviat esguerrana i desenfrenadament esportiva.

Alguns pobles del Maresme també acollirien, a l'estiu, les nombroses colònies escolars marítimes i semimarítimes que

Els banys de mar a Catalunya

organitzà en aquest període i de manera massiva l'Ajuntament de Barcelona.

Per la seva banda, el Masnou, perduda definitivament la seva activitat portuària i de construccions navals, es debatia entre la indústria i el lleure, ja que a les tradicionals fàbriques de teixits i veles, de pastes de

sopa i licors, s'hi afegí la fàbrica dels *Laboratorios del Norte de España*, un important complex que incloïa la residència del propietari, el conegut farmacèutic Joaquim Cusí, i casetes destinades als obrers.

Aquesta nova funció fabril, però, no constituiria cap obstacle per a la consolidació d'una nombrosa colònia d'estiuejants, entre els quals destacaven la família Guarino, els comtes de Llar i el comte de Santa Maria de Pomés, degudament ressenyats en una publicació de l'època que també feia

esment de l'existència de tres establiments de banys de mar, així com del projecte de construir espigons i esculleres per tal de fixar i engrandir la platja.

A la resta del Maresme, entre el Masnou i Blanes, totes les poblacions van incrementar la funció de lleure. A Vilassar, que el 1927 tenia un únic establiment de banys, estiuejaven Francesc Cambó, Joan Llimona i Enric Granados. A Blanes, l'escriptor Joaquim Ruyra i, durant algunes temporades, Josep Maria de Sagarra. A Calella s'arribà a iniciar la construcció d'un passeig marítim.

MEDIAS "EVA"
 Las preferidas del mundo elegante
 Las medias «EVA» se distinguen de todas las demás por su incomparable calidad, máxima elasticidad y elegante apariencia.
 Están fabricadas con las mejores materias textiles y sus procedimientos y maquinarias modernas.
 La resistencia de sus finas mallas, las hace idealísimas para los **BAÑOS DE FIESTAS MAYORES** INDISOLUBLEMENTE ES LA MARCA QUE SE HA IMPUESTO.
 Se fabrican en 5/8 de natural - Seis artificial - Hilo azul.
CARACTERES: Como signo de garantía y calidad tienen grabado en la parte superior de cada media el nombre «EVA».

BAÑOS DE MAR
 Evite el contagio de enfermedades llevando su traje de propiedad
 Vistamos a precios baratísimos para SEÑORAS, CABALLEROS y NIÑOS, toda clase de TRAJES BAÑO, MATEJOTS, BAMBADORES, TÓNICAS, CULOOTS, SILFOS, ALBORNOTOS, CAPAS, TALLAS, ZAPATILLAS, GINTUBOMES, GORRAS IMPERMEABLES, GORROS BLANCOS AMERICANOS, ETC.

1. Vestido baño completo con... a plus. 3'45
 2. Traje completo baño... a plus. 2'25
 3. Bikini y accesorios... a plus. 1'95
 4. Traje baño, modelo americano, con accesorios... a plus. 3'50
 5. Traje baño, modelo... a plus. 3

Para playa y campos recreativos en extremo sencillos en SUETENS y PULLOVERS a precios tan baratos, ¡Venga usted a verlos!

Casa VILARDELL
 Concesionarios exclusivos para toda España de las famosas Medias «EVA» y «RAQUEL» (patentadas)
FABRICA DE GÉNEROS DE PUNTO
 CENTRAL: Hospital, 35 y 38. - BUCURSALES: Calle Arco, 3 - Fontanilla, 13 - Barriada, 16-Bis - Carrer, 73 y Riera Brta, 30.
 ALMACEN: Alta San Pedro, 15. - Teléfono: 3458 A. - 3658 B. - 3229 A. - 4091 A. - 1844 X. P. - Apartado de Correos 839.
 Dirección telegráfica y telefónica: - MEDIVAS.

L'estació de tren de Vilassar, de la línia Barcelona-Mataró.

Caldetes, vila balneària

Però Caldetes continuava essent la vila balnearia per excel·lència, amb una ampla i tradicional colònia. A l'*Anuario Ilustrado de la Ciudad de Barcelona* de 1925, s'inserí publicitat del balneari Colón, que restava obert tot l'any. Pel que fa a la vila, s'especificava:

Elegante pueblecito de Caldetas en cuyo paseo de los Ingleses en alineación correcta se levantan modernos y ricos chalets, todos circundados de jardines cuidados con tanto esmero como gusto.

La definitiva creació de la Costa Brava

Ara bé, el que caracteritzà aquest període fou la definitiva creació de la Costa Brava. Aquesta definició fou utilitzada cap el 1908 pel poeta Ferran Agulló i a partir del 1925, data de publicació de la primera guia de la Costa Brava, acabaria per substituir definitivament la denominació més genèrica de Costa de Llevant.

Els banys de mar a Catalunya

Un seguit d'iniciatives derivaran en el canvi d'orientació turística d'aquesta part de la costa. La població de Blanes —darrera parada del tren i estació des d'on partien carruatges i, a finals

1.400 metros de paseo de mar con ambiente saturado por el aroma de más de 120.000 pinos se urbanizan para formar la más hermosa estación veraniega, la bella ciudad jardín (futura Niza Catalana).

Hasta el día 1.º de abril se respetan los primitivos precios de venta que, desde dicha fecha sufrirán un 20 % de aumento.

Quedan todavía solares con emplazamiento ideal, que pueden adquirirse a veinte céntimos el palmo.

dels anys vint, fins i tot un òmnibus en direcció a Lloret i Tossa— en seria la porta d'entrada. A Blanes, malgrat la instal·lació al 1923 de l'empresa tèxtil SAFA (Societat Anònima de Fibres Artificials), sorgí cap al 1926 el projecte d'una ciutat-jardí que, amb el nom d'Els Pins, s'anunciava a les pàgines de *Barcelona-Atracción* com la *estación ideal veraniega, futura Niza catalana*. Aquesta urbanització, segons asseguraven els seus promotors, tindria un passeig de mar de mil quatre-cents metres de llargària, envoltat d'un ambient saturat per les aromes dels més de cent vint mil pins que hi eren plantats.

A partir de Blanes, s'estenia una zona en la qual sovintejaven les grans mansions d'estiueig, situades al bell mig

d'àrees enjardinades que a vegades prenen la forma de jardins botànics plantats al tombant de segle. Durant aquest període se n'aixecaran moltes de noves, amb jardins dissenyats per prestigiosos arquitectes noucentistes, *inventors* d'uns espais d'inspiració mediterrània i renaixentista, molt d'acord amb la seva visió de la natura.

Aquests nous jardins, si bé contenen algunes espècies mediterrànies —com ara els pins o els xiprers—, no sempre contenen espècies autòctones i acabarien per substituir les tradicionals sureres, alzines i vinyes, fins a constituir la imatge que ha perdurat fins a l'actualitat.

Els banys de mar a Catalunya

Blanes comptava amb el jardí botànic de Mar i Murtra, creació de Carles Faust, i la vila de Lloret amb Santa Clotilde, mansió i jardins de la família Roviralta, obra de Nicolau Maria Rubió i Tuduri.

Algunes d'aquestes construccions no eren, però, cases aïlades sinó que formaven part d'una proposta més àmplia. És el cas de l'esmentada propietat dels Roviralta, que formava part d'un projecte d'urbanització a càrrec del mateix Rubió, que s'havia d'edificar al turó conegut per la Proa, paratge de la Boadella situat entre Santa Cristina i Lloret.

S'Agaró

Idèntica finalitat tenia la promoció que el gironí Josep Ensesa, propietari d'una fàbrica de farines i d'una empresa química, inicià a S'Agaró el 1916. Es tractava de parcel·lar una finca de cent hectàrees per transformar-la, segons les paraules de l'*Album Guia de la Costa Brava* de 1925, en:

(...) un vast suburbi-jardí puix 20.000 m² pensà en anarlos convertint en perterres, replans i florits roserars. Hi haurà un camp de joc de 3.200 metres al voltant del qual podran construir-s'hi fins a deu xalets esglaonats i col·locats de manera que cap d'ells perdi la visió del mar. Aquí resta una gran esplanada destinada a ésser un hotel i ben be una quarantena d'altres tants xalets.

La urbanització, que rebé el nom de Senya Blanca —el mateix que el de la casa del senyor Ensesa—, comptava el 1925

Els banys de mar a Catalunya

amb aigua corrent i electricitat i, ben aviat, telèfon, a més de disposar d'una carretera de dos quilòmetres per comunicar tot el complex. A l'interior s'hi construï un hotel de luxe, al qual s'hi podia arribar fàcilment gràcies a un servei d'autobús, directe des de Barcelona, establert el 1929.

L'esmentat *Album Guia de la Costa Brava* també parlava de la possibilitat de bastir-hi un bulevard per unir els jardins isolats i els múltiples xalets que esquitxaven la costa i que, a més, facilitaria l'accés a les petites cales que constituïen, de fet, els pocs espais disponibles per banyar-se.

A Lloret s'obrien cada estiu banys amb servei de dutxes, mentre que a la propera cala de Santa Cristina es feien treballs d'urbanització, a càrrec del fabricant barceloní Mercader Marina, amb xalets encarregats per diversos industrials, com Modest Castanyer i Ramon Batlló.

Sant Feliu de Guíxols: els banys de Sant Elm

Més al nord, Sant Feliu de Guíxols esdevingué un altre important nucli d'estiueig de la Costa Brava. El 1919 s'inicià una gran transformació, per iniciativa de l'hisendat barceloní Pere Rius i Calvet, que havia adquirit els banys d'*En Baldomero* i part de la muntanya de Sant Elm.

El 1922 Pere Rius rehabilità i millorà notablement l'antic establiment de banys, sota la direcció de l'arquitecte Joan Bordas i Salellas. S'incorporaren aleshores banys de mar calents en cabina, dutxes, banys de vapor, piscina interior coberta i una gran terrassa volada. També s'hi aixecaren cent cinquanta-dues casetes de bany de fusta, a més de mobiliari esportiu i una secció de talassoteràpia amb personal especialitzat. Tots aquests equipaments situaren aquest establiment entre els millors de la costa mediterrània.

A més, la societat *Urbanización y Baños de San Telmo*, d'en Pere Rius, s'encarregà de la urbanització de la muntanya de Sant Elm. El 1928 ja hi havia un passeig marítim i una quinzena de residències, en les quals estiuejaven coneguts membres de l'elit catalana.

Els banys de mar a Catalunya

Els banys de Sant Elm, a Sant Feliu de Guíxols.

Tant a Lloret com a Sant Feliu, la perspectiva dels canvis urbanístics i la construcció de cases esperonaren el sector turístic. Van aparèixer oficines de promoció turística i un seguit d'empreses dedicades a la construcció i el lloguer de xalets. El 1925 ja funcionava a Lloret el Foment del Turisme, que proporcionava informació sobre els paratges situats entre Lloret, Blanes i Tossa.

A Sant Feliu, s'anunciaven contractistes d'obres especialitzats en urbanitzacions i edificacions. A Figueres hi havia empreses de gestió immobiliària, amb una àmplia oferta de torres i xalets a la Costa Brava. El 1929, a banda de l'autobús entre Barcelona i S'Agaró, també s'establí una connexió per mar des de la capital, a càrrec de l'empresa Viatges Blaus, que comptava amb modernes motonaus de la companyia Transmediterrània.

Altres nuclis com la Fosca, Palamós i Tossa de Mar, també començaven a rebre visitants. Palamós es promocionà gràcies al ferrocarril que l'unia amb Girona i, de retruc, amb Barcelona. La *Guía de la Costa Brava* de 1925 parlava de tres hores i quaranta-cinc minuts de trajecte entre la capital catalana i la platja de Palamós, i s'esmentava l'existència de destacades mansions d'estiueig, com la del pintor Josep Maria Sert, que remodelà l'antic Mas Juny.

Els banys de mar a Catalunya

Una imatge de Tossa de Mar, amb el castell al fons, de finals dels anys vint.

Tossa de Mar, reclosa dins del seu recinte medieval, intentava captar el turisme internacional i es convertia, poc a poc, en un centre d'atracció d'artistes d'arreu del món, però també rebia escolars barcelonins a la Colònia de Turissa.

La proximitat dels molt freqüentats balnearis d'aigües termals de Caldes de Malavella, amb estació de tren d'on partien carruatges i cotxes cap a la costa, i de Santa Coloma de Farners, amb les seves Termes Orión, completaven el caràcter d'oci d'aquesta part del litoral gironí.

Finalment, restaven encara els nuclis situats entre el far de Sant Sebastià i el Port de la Selva. Molt més allunyats de Barcelona i, fins i tot, de Girona, comptaven amb comunicacions deficients i unes característiques físiques que en dificultaven l'accés, alhora que estaven mancats d'una veritable infraestructura turística. Tot i així, aquests indrets començarien a ser coneguts gràcies a la intervenció d'intel·lectuals i artistes de prestigi, que en farien el seu centre d'operacions. Calella de Palafrugell adquiriria renom de la mà dels escriptors Josep Pla i Josep Maria de Sagarra —que li dedicaren obres molt populars, com ara *Cançons de rem i vela* o *El cafè de la Marina*—. La costa empordanesa i

Els banys de mar a Catalunya

Banyistes a la platja Gran de Palamós, amb un gran vaixell ancorat al port.

especialment Cadaqués sortiria de l'anonimat gràcies a les activitats del pintor surrealista Salvador Dalí i dels seus hostes, com el poeta francès Paul Eluard (pseudònim d'Eugène Grindel) o el cineasta espanyol Luis Buñuel, que hi rodà el film *L'Âge d'Or*. Tots ells i altres representants de les elits culturals del moment, com el ja esmentat Josep Maria Sert i la seva esposa Míssia, tingueren la capacitat d'atraure l'alta burgesia i un bon nombre de personatges famosos, per contribuir als inicis de la internacionalització de la Costa Brava.

D'aquesta manera, aparegueren els primers ciutadans estrangers disposats a fer-se construir grans mansions, envoltades de bells jardins botànics, que actuaren de veritables difusors de les belleses d'aquesta costa. En aquest sentit, cal destacar l'excel·lent finca de Cap Roig, situada a Calella de Palafrugell, en un indret molt proper al cap de Sant Sebastià. Allí, l'excoronel tzarista Nicolau Woevodsky i la seva muller, l'anglesa Dorothy Webster, s'hi feren construir cap al 1927 un magnífic castell, acompanyat d'uns jardins que incloïen una reproducció del monestir de Poblet. La seva presència motivà que alguns altres personatges estrangers aixequessin cases a la vora.

Els banys de mar a Catalunya

La platja de Llançà, en una imatge típica de finals dels anys vint.

Fins a la frontera francesa, altres nuclis costaners —com Port la Selva i Roses— també començaven a ésser visitats, encara que de manera més esporàdica. La descoberta de restes arqueològiques a Sant Pere de Roda i, en particular, a Empúries, donarà impuls al turisme cultural.

La costa de Ponent

Mentrestant, a la costa de Ponent, just enllà del delta del Llobregat, les platges s'incorporaven al circuit de banys de mar freqüentats pels barcelonins, motiu d'una primera transformació paisatgística que derivaria en nous projectes i activitats.

Petits municipis molt propers a Barcelona no deixarien passar l'oportunitat. És el cas de Gavà que, encara que el nucli de població estigués situat a quinze quilòmetres del mar, la proximitat de l'estació de tren faria que la seva platja fos cada cop més visitada. S'hi construí el complex lúdic *American Lake*, amb hotel, restaurant, casino i un parc amb un llac destinat als esports nàutics que, molt possiblement, havien de formar part d'una ciutat-jardí. Als estadants, se'ls oferia transport diari fins a la platja, a més de diverses activitats musicals i ball amb orquestrines.

Castelldefels i el nucli de Garraf

Situades a la rodalia de Barcelona, les platges de Castelldefels oferien un pendent suau i sorra fina, tot plegat a escassament vint quilòmetres de la capital i amb bons accessos per ferrocarril, motius més que suficients per esdevenir molt populars entre els barcelonins. El 1923 es parlava de deu mil visitants a l'estiu, molts dels quals pernoctaven en tendes de campanya. Segons sembla, el 1917 també s'hi havia projectat una ciutat-jardí que, amb el nom de Colònia los Pinars, havia d'ocupar una gran pineda, entre la via del tren i la carretera.

El 1930 foren inaugurats els *Baños de Castelldefels*, molt possiblement un dels projectes més importants d'aquest període, juntament amb els banys de Sant Sebastià de Barcelona.

Fou una iniciativa de la societat *Baños de Castelldefels SA*, que bastí un gran complex a la platja, a tocar de l'estació de ferrocarril. Es tractava d'un projecte relativament interclassista, ja que conjuminava tres tipus de restaurants i diverses categories de casetes de bany. Presentava la novetat d'uns vestidors de lona i d'unes casetes de fusta destinades a famílies i grups, que disposaven de lliteres, lavabo i dutxa, amb la possibilitat de llogar cuines de petroli. Es llogaven per dies, setmanes o tot l'any.

El complex, que rebé un gran suport del metge higienista i reconegut pediatra Andrés Martínez Vargas, constava d'un edifici principal d'obra de forma rectangular, on s'ubicaven els res-

Els banys de mar a Catalunya

taurants, un conjunt de casetes, una botiga de queviures i un estanc. Altres serveis incloïen el lloguer de vestits de bany, tova-

lloles i suradors de suro, telèfon i garatges per a cotxes, motos i bicicletes, mentre amplis espais d'ombra, pistes de tennis i de patinatge completaven la gran oferta d'esport i lleure.

L'accés a les instal·lacions era facilitat per un servei especial d'autobusos, amb origen a la plaça d'Espanya de Barcelona i, més endavant, un abaixador

del ferrocarril, amb horaris específics d'aturada. El preu del bitllet anava combinat amb l'entrada als banys.

Diversos fulletons publicitaris mostraven de forma contundent el magnífic complex, que el 1930 fou descrit amb una certa ironia pel periodista Manuel Amat, en un article publicat a la revista *Mirador*:

Però no acabaríem mai d'explicar coses pintoresques de Castelldefels perquè és la platja popular per excel·lència en el sentit que és la més freqüentada per la gent més variada i de tots els estaments.

No gaire lluny de Castelldefels, a les costes del Garraf i molt a prop de la mansió-celler dels Güell, l'explotació de la pedrera de la Falconera, per tal d'ampliar el port de Barcelona, havia de permetre el naixement del poblet de Garraf, on foren construïdes les primeres cases d'estiueig destinades a les famílies de classe mitjana. A la petita cala també fou disposada una filera de casetes de fusta, pintades de vius colors, on empleats i menestrals hi passaven el dia o, en el millor dels casos, el cap de setmana.

Autobuses a la playa de Castelldefels

TEMPORADA DE LOS BAÑOS

SALIDAS DE LA PLAZA DE ESPAÑA (Barcelona)

Días laborables

a las 10¹/₂ de la mañana y a las 3'30 y 5'30 de la tarde

Domingos

desde las 6 a las 12 de la mañana y

» » 2 a » 5 de la tarde - cada hora.

SALIDAS DE CASTELLDEFELS (Playa)

Días laborables

a las 11'20 de la mañana y a 5'30 y 7 de la tarde.

Domingos

desde las 8'45 a las 12'45 de la mañana y

» » 2'45 a » 8 de la tarde - cada hora.

Precio: 1'80 pesetas

Inauguración del servicio 22 de Junio

L'hotel Terramar de Sitges.

El gran complex de Terramar a Sitges

Sitges, per la seva banda, continuà el seu procés ascendent, iniciat en el període anterior, fins esdevenir el principal centre d'estiuieg de la burgesia, tant de la barcelonina com la d'altres ciutats industrials properes. No és estrany, doncs, que fos un sabadellenc, Francesc Armengol Duran, qui el 1919 promogués la construcció de la urbanització Terramar, per mitjà de la *Sociedad Terramar Parques y Edificaciones SA*.

Aquesta empresa pretenia crear una autèntica ciutat jardí de lleure i repòs, dotada de casino, ateneu i biblioteca, al llarg d'un passeig marítim que enllaçava les darreres edificacions de Sitges i travessava el popular santuari del Vinyet. El conjunt es completava amb un gran hotel amb piscina, el Terramar. A final de la dècada dels anys vint, una bona part d'aquest projecte ja estava enllestit, tot i que l'hotel no seria inaugurat fins al 1933.

Des de 1923 Sitges també comptava amb un autòdrom, instal·lat en terrenys de la propera població de Sant Pere de Ribes. Fou projectat el 1922 per Jaume Fossa i Mestre i Josep Maria Martino i tenia una pista de ciment de dos quilòmetres de perímetre i una gran tribuna. Allí se celebraren curses internacionals com el Gran Premi Automobilista Internacional de l'any 1923.

Els banys de mar a Catalunya

Una cursa al circuit de Terramar, situat a Sant Pere de Ribes.

Fou, molt possiblement, un dels primers autòdroms de l'estat i, per les seves característiques, també podia ser utilitzat com aeròdrom per acollir avions de turisme.

La mateixa promotora de la ciutat jardí arribà a publicar una revista, amb el nom de *Terramar*, que esdevindria un vehicle propagandístic de la nova zona residencial i de l'art noucentista, molt de moda en aquells anys.

La urbanització Terramar acolliria nombroses mansions envoltades de grans jardins, en les quals passarien l'estiu unes cent cinquanta famílies de la burgesia catalana, entre les quals destacaven industrials de Terrassa, com els Freixa, o de Sabadell, com els Armengol.

Poc més enllà de Sitges, a Vilanova, malgrat el seu caràcter més industrial, continuà estenent-se la urbanització de Ribes Roges i s'inicià la construcció de la de Sant Cristòfol, propera a l'ermita del mateix nom, on l'escriptor Eugeni d'Ors estiuéjà fins a la seva mort, el 1954.

Quant als nuclis de Calafell i Sant Salvador-Comarruga, les activitats turístiques també s'incrementaren. A Comarruga el 1920 ja era en funcionament l'hotel Bellamar, amb quaranta-dues habitacions, mentre que l'arquitecte Josep Maria Barenys hi

Els banys de mar a Catalunya

projectà una urbanització que aviat seria ocupada per una nombrosa colònia d'estiuejants. A la platja de Calafell, el 1924 s'hi aixecà l'hotel Miramar.

La colònia marítima de Vilamar

Precisament Calafell havia d'acollir durant aquests anys, concretament a partir de 1922, la primera colònia escolar marítima, anomenada Vilamar, destinada a acollir nens barcelonins. Construïda com a part de la política escolar de l'Ajuntament de Barcelona, fou aixecada prop de la població com una autèntica ciutat, amb dotze pavellons de fusta envoltats de jardins, viles independents i diversos annexes per acollir fins a tres-cents escolars.

Diari de Vilamar

Vilamar de Calafell (República d'Infants)

Entre 1923 i 1929, la colònia Vilamar fou dirigida pel pedagog Artur Martorell, sota els principis de la pedagogia activa i de l'autoorganització dels escolars, que formaven una *petita república*. Durant les estades d'estiu, s'impartien classes a càrrec de reconeguts professors, com el geògraf Pau Vila, i es realitzaven excursions diàries i banys de mar. Els mateixos infants recopilaven les activitats del dia i les publicaven en el *Diari de Vilamar*. *Vilamar de Calafell (República d'infants)*.

El sanatori de Calafell

Durant aquest període, a la mateixa platja de Calafell fou edificat un conjunt que tenia una funció similar, però vinculada a una finalitat terapèutica. Es tractava d'un sanatori marítim anti-tuberculós per a infants, a càrrec dels Germans Hospitalaris de Sant Joan de Déu, com a complement de l'hospital que tenien a

Els banys de mar a Catalunya

Barcelona. Aviat es constatà que l'aigua de mar i els banys de sol resultaven beneficiosos per la cura d'aquests malalts, de manera que s'impulsà l'estada en aquest indret.

En iniciar aquesta activitat, el 1924, els Germans Hospitalaris van comprar una petita finca al Vendrell i, aquell mateix estiu, van instal·lar a la platja de Calafell un pavelló desmuntable de fusta, senzilla construcció que servia per resguardar els nens en cas de necessitat. L'any següent, l'estructura fou ampliada per acollir fins a vint-i-cinc criatures.

L'èxit del tractament convencé els responsables de la necessitat de construir un autèntic sanatori, amb capacitat per a un centenar de pacients, en un nou edifici de grans dimensions que disposava de sales hospitalàries, solàrium i capella. La primera pedra del sanatori fou col·locada l'any 1926, per ser inaugurat el 1929 amb la presència del rei d'Alfons XIII.

L'existència del sanatori va contribuir a que Calafell fos considerat com un dels llocs més saludables de la costa catalana, fet que potencià l'increment d'estiuejants, que aviat competiren per aconseguir les cases dels pescadors. Les relacions entre veïnat, estiuejants i pacients foren estretes i cordials. Tothom participava a les festes i la capella del sanatori esdevingué l'església del nucli mariner de la platja de Calafell.

El sanatori estigué en funcionament fins a finals de la dècada dels seixanta del segle passat i, després de dècades d'abandó, s'ha convertit en un hotel de luxe.

Tarragona i Salou

La mateixa ciutat de Tarragona comptava amb una zona de banys, amb balnearis com el del Miracle i casetes desmuntables per als banyistes. A més, a la platja del Serrallo s'aixecà el nou edifici del Club Nàutic, que des de 1924 organitzava la travessa al port.

Ara bé, l'altre gran centre de la costa de Ponent desenvolupat a aquesta època fou Salou, vila on els reusencs bolcaren els seus esforços per convertir-la en un centre d'estiueig, fins a ser definit per la *Guia de l'estiuejant* com la *banyera de Reus*. Mal-

Els banys de mar a Catalunya

Els banys de Miracle de Tarragona, a finals dels anys vint.

grat les referències a la poca qualitat ambiental —s'esmentava encara la presència d'estanys pestilents—, el 1920 es creà la *Compañía de Urbanizaciones de Salou SA*, empresa vinculada al Banc de Reus que tenia per objectiu la promoció de l'anonimat *Eixample de Salou*. En pocs anys, s'hi construïren una vintena de xalets d'estil modernista, un vistós edifici de banys i el club esportiu Sol i Mar, inaugurat el 1929. Fou aleshores quan aparegueren els primers cartells de promoció turística de la vila de Salou.

